

Підготовка лікарів-стоматологів в Україні та Бразилії

Preparation of Dentists in the Ukraine and Brazil

**Яковенко Л.Н.¹, д.мед.н., проф.,
Чехова І.Л.¹, к.мед.н., доц.,
Атта М.Т.², доц.**

¹Національний медичний університет ім. О.О. Богомольця

²Університет Сан-Паулу, Бауру, Бразилія

Влітку 2016 р. викладачів кафедри хірургічної стоматології та щелепно-лицевої хірургії дитячого віку за проектом «Smile Ukraine» було запрошено на стажування та обмін досвідом у провідні клініки Бразилії (міста Бело-Оризонті, Лаврас, Бауру). І, оскільки на базі цих клінік проводять навчання студентів стоматологічного профілю, ми мали можливість ознайомитися із системою підготовки лікарів-стоматологів. У Бразилії з населенням 200 млн осіб спеціалістів стоматологічного профілю готує 191 навчальний заклад, з яких 54 державні і 137 приватні, тобто співвідношення становить 1:2,5. В Україні з населенням 43 млн осіб лікарів-стоматологів готують у 17 університетах, з них 13 державні і 4 приватні, тобто державних ВМНЗ утричі більше. Щорічно у Бразилії випускають 4500 студентів-стоматологів, в Україні — 5100.

Мал. 1. Адміністративний корпус університету Сан-Паулу (м. Бауру)

Мал. 2. Практика в університетській клініці м. Бауру. Прийом дітей (у присутності батьків) ведуть студенти під контролем викладача

Мал. 3. Навчальний зал для прийому пацієнтів

Як ж система навчання студентів у цій країні? Розглянемо на прикладі стоматологічного факультету міста Бауру (мал. 1). Насамперед, стоматологів готують там 4 роки, у нас — 5 років. У Національному медичному університеті ім. О.О. Богомольця на стоматологічному факультеті навчається 1600 осіб — 310 студентів-першокурсників, по 283 студентів 2-го і 3-го курсів, та по 362 студенти 4-го та 5-го курсів, на відміну від Бауру, де на одному курсі всього 50 студентів, тобто на факультеті лише 200 осіб.

Програма навчання в університеті Бауру на 1-му курсі передбачає вивчення базових дисциплін, анатомії та

фізіології голови, а також преклінічної естетичної стоматології та ендодонтії, стоматологічних матеріалів, радіології, методології дослідження та статистики, біобезпеки. На 2-му курсі продовжується вивчення базових дисциплін, додаються анестезіологія, превентивна стоматологія, психологія, преклінічне незнімне часткове та повне протезування, пародонтологія, ендодонтія. На 3-му і 4-му курсах надалі вивчають ендодонтію, з'являється щелепно-лицева хірургія і травматологія, внутрішньокісткова імплантологія, дитяча внутрішньоклінічна практика з терапевтичної стоматології та ортодонтії, т. зв. педодонтія (табл. 1). Дитяча хірургічна

стоматологія (ДХСТ) входить до циклу педодонтія, відведена кількість годин — 60, з них 10% становлять лекції.

Тепер розглянемо програму навчання в українських вищих медичних закладах. На 1-му курсі студенти вивчають тільки базові предмети, на 2-му додаються пропедевтика терапевтичної, хірургічної, ортопедичної стоматології та ортодонтії. На 3-му курсі розпочинається вивчення основних стоматологічних дисциплін, яке продовжується на 4-му, а також додається дитяча хірургічна стоматологія. На 5-му курсі надалі вивчають основні стоматологічні дисципліни та дитячу хірургічну стоматологію (табл. 2).

Таблиця 1. Вивчення стоматологічних дисциплін в Університеті Сан-Паулу (м. Бауру, Бразилія)

Обов'язкові дисципліни

№ з/п	Дисципліна	Семестр															
		I		II		III		IV		V		VI		VII		VIII	
		Кре- дита		Кре- дита		Кре- дита		Кре- дита		Кре- дита		Кре- дита		Кре- дита		Кре- дита	
		теорія	практика	теорія	практика	теорія	практика	теорія	практика	теорія	практика	теорія	практика	теорія	практика	теорія	практика
1.	Соціальна гігієна — підконтрольна практика	1	1	2	1			2	1							2	3
2.	Біохімія	4	0	4	0												
3.	Фармакологія	1	0			1	0	1	0	1	0	1	0				
4.	Фізіологія	6	0			3	0										
5.	Анатомія	7	0	5	0												
6.	Гістологія	5	0	3	0												
7.	Мікробіологія	3	0														
8.	Менеджмент	4	0													2	0
9.	Кардіологія			2	0												
10.	Імунологія			2	0												
11.	Анатомія зуба			2	0												
12.	Преклінічна естетична стоматологія			4	0	6	0										
13.	Преклінічна ендодонтія			4	0	4	0										
14.	Стоматологічні матеріали			1	0	3	0	4	0								
15.	Радіологія			3	0			3	0								
16.	Методологія дослідження та статистики			4	0												
17.	Біобезпека					1	0										
18.	Патологія загальна					4	0	4	0	3	0						
19.	Стоматологія					2	0	7	0								
20.	Анестезіологія					2	0										
21.	Психологія					2	0										
22.	Превентивна стоматологія					1	0										
23.	Преклінічне незнімне часткове протезування					4	0	4	0								
24.	Преклінічне повне протезування					5	0										
25.	Внутрішньоклінічна підконтрольна практика							2	2	2	3	2	3				
26.	Ендодонтія							6	0	4	0						
27.	Преклінічне знімне часткове протезування							3	0								
28.	Преклінічна пародонтологія							2	0								
29.	Естетична стоматологія									8	0	4	0	4	0		
30.	Щелепно-лицева хірургія та травматологія									4	0	4	0	4	0	4	0
31.	Періодонтологія									4	0	4	0	4	0		
32.	Протезування									8	0	8	0	4	0		
33.	Внутрішньокісткова імплантологія											4	0				
34.	Дитяча внутрішньоклінічна підконтрольна практика: педодонтія та ортодонтія											2	3	2	3	2	3
35.	Стоматологічна ургенція — підконтрольна практика (*)														Т. 1	Пр. 1	
36.	Захист дипломної роботи															1	0
37.	Деонтологія та судово-медична стоматологія															2	0

Таблиця 1 (продовження). Вивчення стоматологічних дисциплін в Університеті Сан-Паулу (м. Бауру, Бразилія)

Факультативні дисципліни

№ з/п	Дисципліна	Семестр																
		I		II		III		IV		V		VI		VII		VIII		
		Кре- дита		Кре- дита		Кре- дита		Кре- дита		Кре- дита		Кре- дита		Кре- дита		Кре- дита		
теорія	практика	теорія	практика	теорія	практика	теорія	практика	теорія	практика	теорія	практика	теорія	практика	теорія	практика	теорія	практика	
1.	Стоматологія при незрошненні губи і піднебіння (**)														2	0		
2.	Прикладна практика з фізіології стоматології та логопедії (**)					3	0											
3.	Біоетика (**)					5	0											
4.	Соціальна гігієна: заходи Університету Сан-Паулу в Рондонії I (*)(***)																Т.	Пр.
																	2	0
5.	Соціальна гігієна: заходи Університету Сан-Паулу в Рондонії II (*)(***)																Т.	Пр.
																	5	0
6.	Генетика (*)(***)						Т.	Пр.										
							2	0										
7.	Лазер у стоматології												2	0				
8.	Стоматологія в осіб з інвалідністю																	
9.	Тривимірна анатомія в конусних комп'ютерних томограмах																3	0
10.	Топографічна анатомія щелепно-лицевої ділянки з методиками оперативних втручань (*)																Т.	Пр.
																	4	0
11.	Зубощелепна топографічна анатомія (*)																Т.	Пр.
																	5	0

Примітки: (*) – дисципліну (модуль) викладають у різних семестрах; (**) – міжсеместрова дисципліна (викладання в лютому); (***) – міжсеместрова дисципліна (викладання в лютому та червні)

Методика проведення практичного заняття для бразильських студентів здійснюється за таким алгоритмом. У першій половині дня (з 900 до 1200) триває теоретичне вивчення матеріалу, відтак після 2-годинної перерви, практичну частину заняття з групою студентів (у групі 21 особа) проводять 9 викладачів із різних дисциплін – дитячої стоматології, терапевтичної стоматології, ендодонтії, періодонтології, ортодонтії. Цю частину заняття проводять в другій половині дня (з 15.00 до 18.00), і вона є складовою виробничої практики (мал. 2, 3). Оволодіння практичними навичками відбувається на 3 та 4 курсах, і роз-

плановане так: 60 год. відведено на типове видалення зубів – різців, іклів, премоларів; 60 год. – на видалення 1-го і 2-го молярів та надкомплектних зубів; 60 год. – на усунення сполучення з верхньощелепною пазухою та видалення зубів за ортодонтичними показаннями, 60 год. – на подовження вуздечок губ та язика, цистотомію ретенційних кіст малих слинних залоз, а також видалення третього моляра. Пропущені заняття в Бразилії не відпрацьовують, якщо студент пропустив 25% занять, його відраховують з університету. Дитячу хірургічну стоматологію в Національному медичному університеті

починають вивчати на 4 та 5 курсах, заняття проводять за цикловою системою (тривалість циклу 10 днів), на що виділено 90 годин: 10 год. на лекції, 60 – на практичні і 20 – на самостійне вивчення матеріалу. Практичне заняття триває 6 годин. Спершу студенти відповідають на питання з теми, пишуть тестові завдання (20 завдань за 40 хвилин). Відтак на базі поліклініки чи стаціонару під наглядом викладача мають можливість приймати дітей, а також брати участь в діагностичних заходах, перев'язках, асистувати під час операцій, тобто спостерігати пацієнтів від початку до завершення лікування (мал. 4–6). Освоєння практичних нави-

Таблиця 2. Навчання за спеціальністю «Стоматологія» в Національному медичному університеті ім. О.О. Богомольця

№ з/п	Назва навчальної дисципліни	Курс				
		I	II	III	IV	V
		Кредити	Кредити	Кредити	Кредити	Кредити
1.	Іноземна мова	3				
2.	Іноземна мова (із професійним нахилом)	3				
3.	Латинська мова та медична термінологія	5				
4.	Українська мова (із професійним нахилом)	3				
5.	Історія України та української культури	3				
6.	Історія медицини	3				
7.	Філософія	3				
8.	Медична біологія	5				
9.	Медична та біологічна фізика	4				
10.	Медична хімія	3				
11.	Біологічна та біоорганічна хімія	3	5			
12.	Анатомія людини	11				
13.	Гістологія, цитологія та ембріологія	7				
14.	Безпека життєдіяльності: основи біоетики та біобезпеки	3				
15.	Фізіологія		6			
16.	Мікробіологія, вірусологія та імунологія		5			
17.	Клінічна анатомія і оперативна хірургія		3			
18.	Пропедевтика внутрішньої медицини		3			
19.	Гігієна і екологія		3			
20.	Патоморфологія		3	3		
21.	Патофізіологія		3	3		
22.	Фармакологія		3	3		
23.	Медична інформатика		3			
24.	Пропедевтика терапевтичної стоматології		4			
25.	Пропедевтика ортопедичної стоматології		4			
26.	Пропедевтика дитячої терапевтичної стоматології		3			
27.	Підготовка офіцерів запасу галузі знань «Охорона здоров'я». Спеціальність «Стоматологія»		3			
28.	Внутрішня медицина (в т.ч. інфекційні хвороби та епідеміологія, клінічна фармакологія)			3	4	
29.	Хірургія (в т.ч. онкологія і нейрохірургія)			3	5	
30.	Соціальна медицина, суспільне здоров'я та основи доказової медицини			3		
31.	Охорона праці в галузі			3		
32.	Радіологія			3		
33.	Судова медицина (стоматологія). Медичне право України			3		
34.	Профілактика стоматологічних захворювань			4		
35.	Терапевтична стоматологія			7	4	10
36.	Хірургічна стоматологія			5,5	4	10
37.	Ортопедична стоматологія, в т.ч. імплантологія			5,5	4	10
38.	Ортодонтія			4	4	3
39.	Дитяча хірургічна стоматологія				3	3
40.	Дитяча терапевтична стоматологія				4	6
41.	Фтизіатрія				3	

Таблиця 2 (продовження). Навчання за спеціальністю «Стоматологія» в Національному медичному університеті ім. О.О. Богомольця

№ з/п	Назва навчальної дисципліни	Курс				
		I	II	III	IV	V
		Кредити	Кредити	Кредити	Кредити	Кредити
42.	Педіатрія				3	
43.	Акушерство				3	
44.	Загальномедична підготовка (офтальмологія, неврологія, в т.ч. нейростоматологія; дерматологія, венерологія; психіатрія, наркологія; медична психологія; фізична реабілітація, спортивна медицина, ендокринологія)				8	
45.	Оториноларингологія				3	
46.	Соціальна медицина, суспільне здоров'я					3
47.	Екстрена та невідкладна медична допомога					3
48.	Виробнича практика		6	4	6	3
49.	Курси за вибором	3	3	3	3	7
50.	Фізичне виховання					

чок відбувається і під час виробничої практики, яка в нас не є частиною практичного заняття, і запланована на 5-му курсі та проводиться протягом 3–10 днів із кожної дисципліни: терапевтичної, хірургічної, ортопедичної та дитячої терапевтичної стоматології – по 10 днів, з ортодонтії та дитячої хірургічної стоматології – 3 дні.

Сучасному лікарю в умовах, коли відомості про методи діагностики, лікарські засоби постійно змінюються, необхідно користуватись додатковими джерелами інформації, яку можна отримати у спеціалізованих бібліотеках. При університетській клініці м. Бауру є бібліотека (працює з 9.00 до 21.00) для користування як студентами, так і лікарями. У бібліотеці є комп'ютерний та читальний зали з великою кількістю фахових бестселерів,

книг як вітчизняних, так і іноземних авторів останніх років видання (мал. 7, 8). За відсутності необхідного примірника працівники бібліотеки можуть зв'язатися з однією із бібліотек штату (їх 43) та в стислі терміни отримати книгу. Національний медичний університет може запропонувати дві бібліотеки, однак їхні можливості обмежені. Після завершення вивчення дисципліни бразильські колеги складають іспит, який відповідає нашому підсумковому модульному контролю (ПМК), з 3-х частин – теоретичної, письмового тестування та практичної частини, що контролюється як на моделях, так і пацієнтах. Якщо студент не склав теоретичну частину, йому надається можливість повторно скласти її за тиждень, якщо ж не склав практичну частину – пропонують повторний курс навчання.

Що стосується нашого університету, то ПМК є заліком з оцінкою, що становить суму балів із 3-х складових ПМК: теоретична частина (відповіді на 5 питань білета), 50 тестових завдань, практична частина. Отримання низького балу, що відповідає оцінці «2», з однієї із частин не є підставою для «нескладення» модуля, оскільки сумарно студент може отримати необхідну мінімальну кількість балів. Повторно скласти модуль дозволено двічі та, при нескладенні втретє студента відраховують з університету. Хоча, вважаємо, що досвід бразильських колег краще мотивує студентів.

Державний іспит у Бразилії – це захист дипломної роботи з чотирьох дисциплін – ендодонтії, ортодонтії, оперативної хірургії, педодонтії. Після отримання диплома випускник може працювати відразу, без проходження

Мал. 4–6. Студенти Національного медичного університету ім. О.О. Богомольця на практичному занятті, в операційній та перев'язочній

Мал. 7, 8. Бібліотека Університету Сан-Паулу. Комп'ютерний зал бібліотеки, читальна зала

інтернатури. Майбутнім дитячим хірургам-стоматологам необхідно пройти навчання на факультеті післядипломної освіти. Підсумком навчання дитячої хірургічної стоматології в НМУ є державний практично орієнтований іспит. До цього у всіх ВМНЗ України проводять тестування «КРОК-2», де

студенту пропонують 200 тестових завдань, результат зараховують за умови 65% правильних відповідей. Власне практично орієнтований іспит складається із 2-х частин. Під час практичної частини студенти демонструють вміння постановки діагнозу на підставі опитування та обстеження пацієнта, вибору

лікувальної тактики, і проводять одне із видів втручань, з аргументуванням дій. Теоретична частина – це відповіді на запитання білета з дисципліни. Після успішного складання всіх іспитів випускники отримують диплом лікаря, однак працювати можуть тільки пройшовши інтернатуру протягом 2-х років. Порівнюючи систему підготовки лікаря-стоматолога в Україні та Бразилії констатуємо, що бразильські колеги готують спеціалістів з орієнтуванням на амбулаторний прийом, тобто з регламентованою діяльністю. У нас, окрім основ амбулаторної хірургії, студенти вивчають основи щелепно-лицевої хірургії та поглиблено – дитячу терапевтичну стоматологію і ортодонтію, що розширює можливості для подальшого професійного орієнтування.

Стаття надійшла в редакцію 27 грудня 2016 року